

Jože Možina

Tisti, ki je razbil elektro kartel

Pogovor z Radom Pezdirjem

Rado Pezdir je magistriral iz ekonomskih znanosti na Ekonomski fakulteti Univerze v Ljubljani in je habilitiran asistent za področje ekonomije. Zaposlen je na Fakulteti za matematiko, naravoslovje in informacijske tehnologije na Univerzi na Primorskem in na Mednarodni fakulteti za družbene in poslovne študije. Poleg objav v SSCI indeksiranih znanstvenih ekonomskih revijah je izdal tudi knjigo o tranziciji v Sloveniji. Rado Pezdir je nekdanji področni urednik revije *Ampak*, stalni kolumnist poslovnega časnika *Finance*, tednika *Reporter* in občasni komentator na spletni televiziji *Vest.si*. Področja njegovega raziskovanja obsegajo ekonomsko filozofijo, ekonomiko tranzicije in matematično ekonomijo. Julija je ustanovil Društvo za vračilo preplačane elektrike in uspelo mu je zlomiti slovenski elektrogospodarski kartel.

V knjigi Slovenska tranzicija od Kardelja do tajkunov pokopljete mit o slovenski zgodbi o uspehu. Če že ne ob izidu, pa tej ugotovitvi sedaj pritrjuje čedalje več ljudi, ki na lastnih izkušnjah zaznavajo, da je razvoj Slovenije sicer šel »naprej«, vendar v napačno smer – in smo v bistvu zaostali ...

Zadeve, gledano z zgodovinske perspektive, so še hujše. Slovenija je bila denimo pred drugo svetovno vojno, kot pravi dr. Ljubo Sirc, skorajda na ravni razvitosti Avstrije in trikrat bolj razvita od Grčije. Danes je Grčija, kljub gospodarskemu kolapsu izjemnih razsežnosti, bolj razvita kot Slovenija, Avstrija pa je po povprečni razvitosti desetletja pred Slovenijo. Nemčija, od katere po drugi svetovni vojni ni ostalo skorajda nič, je potrebovala približno deset let, da je postala najrazvitejša država v Evropi (in to v časih, ko so vsi razen Nemcev prisegli na keynesianizem ali mile oblike socializma), Slovenija dvajset let po kolapsu samoupravnosocialističnega eksperimenta ostaja na obrobju razvitejših držav. Upam si celo

trditi, da če ne bi bilo azijske in ruske krize, ki se je preselila na Češko, bi Slovenija tudi tej državi, ki je bila še dvajset let nazaj sinonim za revščino, gledala v hrbet.

Julija ste začeli, kot ste izjavili, s prvo vseslovensko apolitično akcijo, ko ste petim slovenskim elektrodistribucijskim podjetjem napovedali tožbe zaradi preveč plačane elektrike. Kartelni dogovor je ob takratnem zvišanju cene elektrike za šest odstotkov 1. januarja 2008 ugotovil varuh konkurence, vendar se potem, do vaše akcije, ni zgodilo nič oprijemljivega ...

To samo dodatno pojasnjuje, od kod razvojni zaostanek Slovenija in zakaj je nedavna gospodarska kriza tako nadproporcionalno močno udarila po Sloveniji – ker institucije enostavno ne delujejo. V takšnem habitatu spodbujanega brezpravja lahko uspevajo samo iskalci rent, ne pa tudi običajna podjetja in zaposleni, ki so podstat za zdrav razvoj gospodarstva.

Kaj menite o delu predhodnika Janija Sorška na uradu za varstvo konkurence?

Urad za varstvo konkurence je bil pod Plahutnikom, najbolj optimistično povedano, neviden urad pod vodstvom nekoga, ki ni imel popolnoma nobenega znanja o konkurenčni politiki, ekonomiji in pravu; **najbolj zlobno povedano je obstajal samo zato, da je dajal Sloveniji alibi ter bil slamnati urad za pravno pokritje vseh kartelnih povezovanj in monopolnih okoriščanj**. Najbolj realno povedano pa je šlo za osebo in urad, ki sta ena največjih krivcev za nastanek slovenskih tajkunov. Ali je bil Plahutnik nesposobnež, ignorant ali pa lutka interesnih skupin, ve samo on. Dejstvo pa je, da je omogočil prevzem Pivovarne Union s strani Pivovarne Laško ter s tem *de facto* in *de iure* ustvaril monopol na trgu piva, in tako omogočil Pivovarni Laško roparski pohod po slovenskem gospodarstvu.

Kako ste našli vzvode za tako akcijo, saj argumenti niso bili dovolj? Zakaj niso ukrepale druge institucije, ki so plačane za take zadeve?

V bistvu je šlo za sankcioniran primer kartelnega združevanja, pri čemer pa se sankcije kot ponavadi niso izvedle. Da je šlo za kartelno združevanje in s tem motenje konkurence, je sledilo iz odločbe urada za varstvo konkurence, vrhovno sodišče pa je zavrnilo pritožbe podjetij, združenih v elektro kartel. Iz tega je seveda sledilo, da je obveljala ničnost sklepa o kartelnem dvigu cen in posledično, da je treba preplačano storitev dobave električne energije gospodinjstvom vrniti. Vse institucije v tej državi so za pravno stanje in za dejstvo, da se je elektro kartel postavil nad zakon, vedele, vendar niso hotele ukrepati, ali povedano drugače, prišlo je do molka institucij. To samo pojasni, za koga imamo državo – ne za državljana, ampak za interesne skupine.

Kdo je zatajil?

Naj jih naštejemo ali naj rečem – vsi? Če jih naštejemo, potem so to ministrstvo za gospodarstvo, ministrstvo za finance (natančneje DURS, ki bi moral reagirati zaradi preplačanega DDV s strani gospodinjstev), računsko sodišče ter na koncu vlada in politiki, ki bi morali s politično voljo zagotoviti izvajanje instrumentov pravne država. Ker tega niso, lahko mirno trdim, da so vsi naštetih tihi kolaboranti elektro kartela in uničevalci pravne države. Še več, sprašujem se, kje so zdaj tisti, ki bi morali nositi odgovornost za svoje sprevrženo dejanje. Kaj bo z direktorji uprav elektrodistribucijskih podjetij, ki so vztrajala, da so nad zakonom, ter posledično s svojim obnašanjem skoraj pretvorila Slovenijo v tretjerazredno državo (ker če je njim uspelo postaviti se nad zakon, kaj bi preprečilo drugim podjetjem s pomembno tržno močjo, da ne naredijo enako?) in naredila škodo vsem slovenskim gospodinjstvom? Bodo dobili rože in bombonjere za hvala lepa? Razen odgovorov premiera Pahorja in ministrice Radičeve na novinarska vprašanja, ko sta eksplicitno povedala, da je treba preplačano elektriko vrniti, ni bilo nobenega odziva s strani politike, kaj šele formalnega ukrepanja. Očitno so slovenski politiki tretjerazredni instrumenti interesnih skupin.

Razvoj dogodkov je pokazal, da podražitev elektrike ni bila le kartelna, ampak tudi ekonomsko neupravičena in nepotrebna? Menite, da je še veliko takih podražitev?

Motiv niti ni bil toliko v dvigu cene električne energije zaradi ekonomskih razlogov, bolj je bil posledica tega, da so elektrodistributerji poskušali najti ceno, pri kateri si ne bi konkurirali, oziroma da bi preprečili konkuriranje z nižanjem cene, s čimer pa so udarili po slovenskih gospodinjstvih. Morate namreč vedeti, da so kartelni dogovor oblikovali skoraj takoj po odprtju trga električne energije za gospodinjstva. Takih in podobnih podražitev, ki so zgolj posledica izkoriščanja tržne moči, je v državi na kupe. Očitno je, da imamo državo (in v prvi vrsti državna monopolna ali kartelno povezana podjetja) zato, da se odira državljan, ne pa zato, da se jim, znotraj konteksta pravne države, zagotavlja dobrine in predvsem storitve.

Akcija sploh ni bila preprosta; na zbiranje podpisov so se elektrodistributerji odzvali z ignoranco, celo smešenjem. Kaj jih je prisililo k drugačnem ravnanju? Kakšno vlogo je imel pri celi zgodbi pravni zastopnik Franci Matoz?

V resnici je bila akcija izjemno zapletena. Naj omenim samo nekaj podrobnosti: na sedežu društva v Mariboru smo imeli prostovoljca, ki je dobesedno ves dan zgolj in samo odpiral pošto. Ko je šla akcija v sklepno dejanje in smo pretvarjali pooblastila v odškodninske zahteve, smo v nekem trenutku pokupili vse sponke v Ljubljani in vse tonerje, da smo zagotovili tiskanje odškodninskih zahtevkov. Naj sploh ne omenim, da smo potrebovali skorajda milijon listov papirja, da smo natisnili vse odškodninske zahteve.

Ignoranca in smešenje s strani elektrodistributerjev sta seveda pokazala stanje stvari v njihovih glavah. Podjetja, ki se razglašajo za gospodarske subjekte, ki sledijo zavezam poslovne etike in so v večinski lasti države, so se namreč odločila za molk. Res me zanima, kaj bi bilo, če bi se odjemalci električne energije odločili za molk. Moram pa priznati, da me je šokirala ihtavost Brede Kutin z Zveze potrošnikov Slovenije, ki je poskušala čisto vse, da bi nas prikazala kot goljufe. Če bi pol toliko energije, skupaj s svojo zvezo, usmerila v razbitje elektro kartela, tega že zdavnaj ne bi bilo več. Namesto tega je prišlo do paradokсне situacije, ko je oseba, ki bi morala varovati potrošnike, skušala uničevati akcijo in si je zato zaslužila prijazne poglede direktorjev uprav elektropodjetij. To povem samo zato, ker bi rad, da si predstavljate, kako zelo sami smo ostali državljani v tej pravni situaciji.

Vloga pravnega zastopnika Matoza je bila neprecenljiva, in po moji oceni je bil eden glavnih garantov, da je akcija uspela. Elektrodistribucijskim podjetjem je bilo namreč

popolnoma jasno, da sam nikoli ne bom zbral dovolj sredstev za oblikovanje odškodninskih zahtevkov, kaj šele, da bi pokrili stroške morebitne tožbe. Tudi zaradi tega so vse pozive, naj nehajo vztrajati, da so nad pravno državo, ignorirali. Njihova strategija je bila enostavna: počakajmo do konca, Pezdir tako nima denarja, da bi uspešno dokončal akcijo. Seveda je prišlo do izjemnega šoka, ko je v akcijo vstopila odvetniška pisarna Matoz in ko je postalo jasno, da se ne bomo ustavili zgolj pri pritiskih v javnosti.

Francija Matoza sem izbral, ker je pristal, da nas zastopa brezplačno in da vse stroške akcije nosi njegova odvetniška pisarna. **Pomembna pa je bila tudi etična komponenta, saj je od primera Maček, ko je pijani divjak z vožnjo v nasprotno smer po avtocesti ubil dve moji najboljši študentki, Matoz primer zastavil ne samo kot odličen pravnik, ampak tudi kot odličen človek.** Matoz je moral v vsej akciji požreti marsikatero grenko na svoj račun, predvsem gnev nekaterih tretjerazrednih novinarjev, kar pa dosti pove o delu slovenske medijske scene, ki je bila pripravljena prijazno obravnavati elektro kartel, našo akcijo pa napadati na vsakem koraku.

Vaš cilj je bil, da odjemalci elektrike v celoti dobijo povrnjeno preplačilo? Se je to uresničilo?

To se te dni uresničuje.

So elektropodjetja s časovnim zamikom in – recimo ji – nekartelno podražitvijo vendarle dosegla svoje?

Takšne podražitve še ni bilo, povišala se je kvečjemu trošarina, ker tako razsipna in brezglava vlada, kot jo imamo, pač potrebuje denar za polnjenje svojega proračuna. Je pa res, da kartelna podražitev ni bila dokazana v celoti, kar pomeni, da je obdobje veljavnosti kartelnega dogovora zame osebno sporno. Namreč, elektrodistribucijska podjetja so po nekaj mesecih (10 do 14) razveljavila kartelno ceno in samostojno, v razponu nekaj mesecev, vrnila ceno električne energije na tisto, ki jo je definirala kartelni dogovor – torej tisto, pri kateri je bilo jasno, da tekmovanja za kupce oziroma konkurence ne bo. Kar hočem povedati, je, da z

vidika ekonomske in pravne teorije kartelna cena iz naših računov za električno energijo nikoli ni izginila.

Nauk te zgodbe je potreba po večji civilnodružbeni angažiranosti, in ne apatičnosti, ki preveva pretežni del družbe. Sedaj prevzemate širšo iniciativo, ko Društvo za vračilo preplačane elektrike vzpostavljate na novo kot Društvo za zaščito pravne države.

Apatija res nima smisla, kajti sesutje elektro kartela v dobrih treh tednih, in to potem, ko vse leto ni bilo politične volje, da se zagotovi pravna država, kaže prav na dejstvo, da **državljeni lahko in celo moramo zahtevati uničenje prakse roparskega kapitalizma s primesjo najhujšega balkanskega nacionalsocializma.** Država je naša, od vseh državljanov, in ne zgolj instrument za zadovoljevanje potreb interesnih skupin v gospodarstvu in politiki! Društvo za pravno državo, ki nastaja te dni, se bo lotevalo sistemskih problemov, ki izhajajo iz ignoriranja pravne države, in s svojim delovanjem bo skušalo zapolniti zakonske luknje, ki omogočajo prosperiranje interesnim skupinam. Jaz osebno imam dovolj življenja v državi, ki je celotni moji generaciji obljubljala lepši svet, dočakali pa smo zgolj to, da smo postali samo še ena izgubljena generacija. Odkar pomnim, živim v stanju šoka. Od nemirov na Kosovu, pa Miloševićeve revolucije, gospodarskega kraha z vdori v monetarni sistem in hiperinflacijo, prek vojn, nenormalno histerične politične polarizacije, medijskega enoumja, zanikanja zgodovine, privatizacijske legitimacije tajkunov, monopolizacije gospodarstva pod patronatom političnih strank, histeričnega vsiljevanje nekih tretjerazrednih bank in nepomembnih pivovarn za nacionalni interes, pa vse do legalne kraje z absurdno visokimi davki, ki paradoksalno še vedno ne zadostuje za preprečevanje kolapsa zdravstva in pokojninskega sistema. V takšni državi ni mogoče živeti, v takšni državi nočem živeti in takšnega sistema ne morem zapustiti svojim potomcem. Pri mojih tridesetih letih se je zame končala normalna prihodnost, in bilo bi popolnoma neodgovorno, nečloveško, nemoralno, če bi si opral roke in to privoščil generacijam, ki se komajda rojevajo.

Stvari so šle postopoma; leta 1990 smo se osvobodili partijske diktature in vzpostavili osnovne pogoje za nastanek demokracije, leto pozneje smo se osvobodili Jugoslavije in zajadrali v svet kot samostojna državna entiteta. Kdaj oziroma kako pa se bomo po vašem

mnenju osvobodili v komunizmu razširjenih miselnih vzorcev; eden teh je tudi državljanska pasivnost, ki nas hromi in izpostavlja manipulaciji?

Težko rečem, da gre ravno za komunizem kot tak; dvomim, da namreč kdorkoli, razen kakšnih Zaresovskih in SD-jevskih komunonostalgikov sploh ve karkoli o Marxu ali socialistični ekonomski praksi. Prej bi rekel, da **gre za bizarno kombinacijo, sestavljeno na eni strani iz nekdanjih udbašev in komunističnih aparatčikov, združenih v zmagovito mrežo, ki je pogoltnila slovensko gospodarstvo, in na drugi strani prebivalstva, ki ima težavo s tem, da ne razume, da svoboda pride z odgovornostjo**, oziroma da uravnalovka ne more biti nadomestek za pošteno nagrado za opravljeno delo. Deloma je za to kriv tudi izobraževalni sistem, ki dobesedno proizvaja faktografske aparatčike brez kritične distance do sveta, ki jih obdaja, deloma nenormalna pričakovanja (da je možno uspeti brez dela), deloma pa dejstvo, da večine generacije, ki je danes stara nekje med 45 in 55 let, na začetku tranzicije ni zanimal prehod iz socializma v kapitalizem, ampak zgolj to, da bi dobili neki čudežni sistem, v katerem bi imeli trgovine, polne dobrin, in hkrati ogromno denarja (iz zraka?), da bi te dobrine kupili, delali pa bi podobno malo in nesmiselne stvari kot v socializmu.

Del krivde gre brez kakršnikoli zadržkov pripisati tudi političnemu polu, ki ne izhaja neposredno iz socialističnih družbenopolitičnih gibanj, saj se je njihov koncept iztrošil po projektu nacionalne osamosvojitve, njihovo razumevanje ekonomske politike pa je mestoma tako zelo intervencionistično in etatistično, da se nič kaj dosti ne razlikuje od socialistične ekonomske politike. Njihova ponudba rjovečih županov brez intelektualnega dometa za parlamentarce in raznih orgličarjev za predsednika države je ponižujoča, podcenjujoča in nesmiselna.

Po uspešni in v Sloveniji edinstveni akciji s civilnodružbenim razbitjem elektro monopola ste, kot rečeno, vojno napovedali slovenskemu bančnemu kartelu, ki pa sodi med največje svete krave naše majajoče se ekonomije ... Kako in zakaj se jih lotevate?

Lotiti se jih nameravamo, ker so se banke prav tako kot elektro kartel postavile nad zakon, in pri tem vztrajajo. NLB, NKBM, Abanka Vipa in Banka Celje so s kartelnim dogovorom določile višino provizije za dvig gotovine na bankomatih drugih bank, s čimer so onemogočile konkurenco na trgu bančnih storitev in pobrale kartelno rento na račun

potrošnikov. Urad za varstvo konkurence jim je to dokazal in prepovedal nadaljnjo zlorabo položaja oziroma njihov kartelni dogovor je označil za ničnega. Od takrat se ni zgodilo, podobno kot pri elektro kartelu, prav nič.

Motiv pa je tudi pojasniti bankam, da niso absolutni gospodarji te države, podjetja nad zakonom, ki potem ko neumno zapravijo svoj denar za dokapitalizacijo, tako kot je v primeru NLB, zahtevajo davkoplačevski denar in razbijajo po državi. **Samo pomislite – banka, ki je s kartelnim dogovorom okradla državljane, zdaj zahteva, da ji mi vsi predamo del našega zaslužka v višini med 400 in 600 milijoni evrov. Taka pričakovanja so psihotična,** in skrajni čas je, da jim povemo, naj za svoje zmote plačajo in naj se nehajo postavljati nad zakon in izsiljevati.

Kako točno se bomo zadeve lotili, je v tej fazi težko popolnoma definirati, vsekakor pa moramo najprej izdelati pravni in ekonomski elaborat ter zastaviti ustrezno logistično in organizacijsko strategijo.

Poslovanje bank je prek sanacij – NLB, kot omenjeno, znova prosi zanjo – nekaj podobnega kot pralnica državnega denarja, če zelo poenostavim. Iz objektivnih razlogov propadajočega zasebnega podjetja ali kmetije ne rešuje nihče, tu pa se vsakih nekaj let najdejo stotine milijonov za banke, ki so jih zavozili konkretni ljudje.

Moje mnenje je, da bi državne banke morali prodati, saj je regulacija bančnega sistema, in ne nacionalnost lastnika banke, tista, ki zagotavlja normalno delovanje. Pod normalnim delovanjem seveda mislim na kreditiranje ob upoštevanju zgolj donosa in tveganja bodoče investicije. Zakaj tega ni naredila LDS-ova ali Pahorjeva vlada, je jasno, zakaj ne Janševa vlada, pa ne; a posledice so tukaj. Paradoksalno je, da moramo vsi državljani hoditi v službe, da lahko plačamo davke, s katerimi se potem sanira ali dokapitalizira banka, ki je prišla na rob vzdržnosti poslovanja, zato ker je lahkomišlno razmetavala denar za tajkunske kredite. Pri vsem tem je seveda najbolj nenavadno, da državljani ne udarijo po mizi in ne povejo jasno in glasno, da ne bodo delali, da bi z davkom dokapitalizirali tajkunske banke, ampak zato, da sebi in svojim otrokom zagotovijo boljšo prihodnost. Dvomim namreč, da jih bolj skrbi prihodnost Kramarja, Bavčarja, Šrota ali Kordeža kot pa prihodnost lastnih otrok.

Vemo sicer, kdo te banke vodi; kdo pa jih dejansko upravlja oziroma krmili? Kako je mogoče, da bančniki brez sankcij kreditirajo škandalozne prevzeme, ki zdaj tiste tajkune, ki so prišli le na pol poti, vodijo v propad, z njimi vred pa pogosto tudi podjetja? Zadnji primer je Merkur ...

Dobro vprašanje, kajti banka, ki je v zasebni lasti, praviloma ne bi naredila takšne poteze, saj je zelo verjetno, da s tako investicijo (kreditom) potone tudi sama. A ker je banka državna, je jasno, da bo njihove napake vedno pokrila država z davkoplačevalskim denarjem. In ker je državna in z njo upravljajo politiki, je jasno, da ne sledi zgolj poslovnemu in političnemu motivu, zato mislim, da je prav v slednjem moč poiskati razloge za kredite, ki ne temeljijo na nobeni poslovni logiki. Dvomim, da je še kdo v tej državi, ki ne verjame, da je bila državna NLB instrument za dokončno lastniško konsolidacijo mreže, vem pa, da ni nikogar v tej državi, ki bi si to upal ali hotel dokazati.

Pogosto je bilo slišati tolažbo, da je kriza globalna in da jo Pahor blaži. S podaljševanjem krize pa se vendarle vse bolj razgaljajo veliki strukturni problemi Slovenije, njena slaba ekonomska podstat ...

V državi, ki je davčno skorajda najbolj obremenjena na svetu, kjer velik del industrije vztraja v kapitalizmu na zahtevnostni ravni 19. stoletja ter tekmuje na svetovnem trgu s Kitajci in Vietnamci, kjer je bil razvojni preskok v predelovalni industriji nižji kot na Madžarskem in Češkem, kjer je delež izvoza visokotehnoloških podjetij v celotnem izvozu nižji kot v Romuniji, kjer je na uspešen zaključek pravnega spora iz naslova poslovanja treba čakati dlje kot v Iraku ali Srbiji, kjer je največja banka rezervirana za financiranje tajkunskih prevzemov podjetij, kjer so tržne strukture kot po pravilu monopolne in kartelne in kjer ni pomembno, kako dobro in koliko narediš, ampak je tvoja plača, mimo tvoje volje, določena s kolektivno pogodbo, je nemogoče pričakovati karkoli drugega kot popoln kolaps ob prvi resni krizi.

Kaj točno je Pahor blažil, ne vem, ker je bilo 8,1-odstotno krčenje BDP v letu 2009 eno najvišjih v celotni EU.

Na svoji spletni strani ste zapisali, da nam država razpada pred očmi. Tu se moje vprašanje pomika v oceno obče vseslovenske, primarno politične sfere. Kdo konkretno je najbolj odgovoren za ta razpad in kje se najbolj manifestira?

Obtožujem politično vrhuško levega in desnega političnega izvora. Naj pojasnim: če vlada izvrše predlog, da so ukrepi za izhod iz finančne krize nekaj takega kot podpora avdiovizuelnim umetnostim in modernemu plesnemu izražanju ali pa mikronsko varčevanje v javnem sektorju in zlivanje javnega denarja v garancijske bančne sheme in paradržavno SID banko, je to najmanj žaljenje razuma državljanov. In če na drugi strani pride opozicija s svojim naborom ukrepov, s katerimi predlagajo enoodstotno letno varčevanje v javnem sektorju in ukrepe za spodbujanja kmetijstva, si človek ne more kaj, da se ne bi vprašal, zakaj opozicija ne zmore česa bolj radikalnega od predlogov o mikroskopskem varčevanju in zakaj misli, da je v krizi treba spodbujati že tako v EU centralnoplansko usmerjanje kmetijstva.

Eden najbolj globokih padcev BDP znotraj skupine držav EU lepo kaže nesposobnost trenutne politike leve in desne politične opcije, da bi normalno upravljali z državo. Če bi bil parlament nadzorni odbor podjetja, vlada uprava, predsednik vlade direktor uprave, državljani pa lastniki delničarji, bi vse skupaj že zdavnaj odstavili. In ker jih do naslednjih volitev ne moremo (v realnosti jih sploh ne moremo, ker zgolj rotirajo med opozicijo in pozicijo, nikoli pa ne izginejo), smo obtičali s temi tretjerazredneži.

Kako z vidika področij, ki jih najbolj poznate, ocenjujete dosedanje vlade: Demosovo, LDS-ove, Janševo in Pahorjevo?

Demosovo vlado vidim kot projektno skupino za nacionalno osamosvojitvev, ki je imela skupno točko zgolj v Pučnikovem neumornem delovanju v smeri odcepitve od popolnoma nemogoče konstelacije, ki je razkrila Jugoslavijo kot lažno in neučinkovito ekonomsko-politično tvorbo. Za svetlo točko slovenske zgodovine v tistem trenutku je bil odgovoren predvsem Pučnik, manj nekoherentni in kaotični Demos. Za več Demos ni bil sposoben, osnovne izbire ekonomskih politik pod Demosom so bile slabe in so rodile deformirano obliko tržne demokracije, ki je deloma temeljila na korporativizmu, deloma na nekem nenavadnem nacionalsocializmu s pomembnim poudarkom na prerazdeljevanju.

Drnovškova vlada je dokončno in popolnoma utemeljila podstat slovenskega ekonomsko-političnega sistema. Koncentracije na trgu, nejasni prevzemi in mimobežnice pravne države so postali vsakdanjik. Molk institucij je postal pregovoren, glavne odločitve so postale putinovske, socialno partnerstvo pa je, kljub temu da ni bilo nikoli podvrženo odgovarjanju volivcem, enostavno prevzelo državo. Drnovškova vlada je imela to srečo, da je bilo tedaj dovolj denarja, da se ga je lahko brezskrbno delilo in s tem zadovoljevalo apetite vseh interesnih skupin.

Bajukova in Ropova vlada sta bili zgolj kurioziteti, zanimivi tranziciji v tisto, kar se je obetalo. Pod Ropom se je pokazalo, da je LDS začel gniti navznoter in da prihaja do spopada mrež, Bajukova vlada pa je pokazala, da je desnica v resnici zelo nestabilna politična tvorba.

Janševa vlada je začela z najbolj odprtim oknom priložnosti od Demosa dalje, žal pa ji osnovnih reform ni uspelo speljati. Največja škoda je bila, da se tedaj ni našla politična volja za umik države iz NLB, tega nacionalnega interesa in ponosa udbovske mreže. Zakaj je Janševa vlada opustila vse večje reforme, celo bistveno manj radikalne, kot jih danes napoveduje denimo Svetlik, in zakaj se ni upala pokazati zobe sindikatom, ve samo ona; menim pa, da pripravljenosti za resne reforme, tudi zaradi neznanja, ni bilo. Krivdo za to seveda nosi tedanja največja stranka SDS, del krivde pa vsekakor pade na nekatere moje kolege ekonomiste, ki so, namesto da bi zagrabili zgodovinsko pomembno priložnost, raje v svojem malem oportunističnem svetu iskali zadovoljitve za osebno nečimrnost. Celo več, prizadetost nekaterih, ker niso bili vključeni v projekt, je bila tako silna, da so celoten projekt raje napadali že od samega začetka. Ljudem, ki se danes razglašajo za klasične liberalce, se je takrat zdelo pomembno, skupaj s socialisti vseh barv, napadati kakršnokoli reformo, o Janševi vladi pa so imeli povedati ogromno slabega, seveda do trenutka, ko se jim ni vklopil refleks servilnosti (praviloma se je to zgodilo takrat, ko so srečali Bajuka ali Janšo).

O Pahorjevi vladi skorajda ne gre izgubljati besed, saj je z naskokom najbolj trapasta vlada v slovenski zgodovini. Politično popolnoma nestabilna, njena ekonomska politika je na meji katastrofe, nekaj ministrov, ki bi lahko potegnili ta voz iz blata, denimo Dorjan Marušič in Irma Pavlinič Krebs, pa imajo zaradi ideološke blaznosti nekaterih njihovih kolegov zavezane roke. Pahor sam je še najbolj podoben ameriškemu predsedniku Jimmyju Carterju, ki je bil zgolj prazna forma, obdana s piarovskimi stavki, posledice njegovega delovanja pa so bile tako katastrofalne, da so ZDA po koncu njegove nesmiselne ekonomske politike potrebovale boleče in zelo radikalne reforme, saj je uničil skoraj vse, kar je bilo

mogoče. Pahorja mi je skorajda žal, ker se tako silno muči, da bi državljanom dal vedeti, da nekaj pa vendarle zna, a čisto vedno tako očitno izpade, da zna samo na pamet naučene floskule in geste, ki ga učijo v neki piarovski agenciji.

Vse vlade so imele izjemne težave z administracijo, ki je mimo politične volje na neki samosvoj način procesirala zakonodajne procese (tak primer je bila Mramorjeva davčna reforma). Problemi z administracijo, v kateri vegetira precejšnja množica birokratov z izjemno kratkim dometom, pa so seveda posledica politizacije javne uprave s strani vsakokratnih koalicijskih političnih strank.

Vlada je skušala razveseliti sebe in ljudstvo s kar nekaj paketi ukrepov. Kako jih sedaj ocenjujete? Za razliko od vlade ste vi pred letom in pol menili, da bo kriza veliko daljša in da ukrepi niso pravi.

Ta vlada je zelo slaba in ima tendenco, da si ukrepe kar izmišljuje po tekočem traku ter jih uvaja brez konkretnega razmisleka ali nujno potrebnih študij, ki bi jasno pokazale na vse morebitne učinke predlaganih in implementiranih ukrepov. Še več, posledica vseh paketov te vlade je bilo le poslabšanje javnofinančnega stanja, vpliva na gospodarsko rast in zmanjšanje brezposelnosti pa niso zaznali. Zanimivo, da za slabe rezultate danes nihče ne odgovarja. Finančni minister Franci Križanič nenehno ponavlja zagovor o multiplikativnih učinkih državnih intervencij, ki pa jih doslej ni še nihče videl. Zakaj ga vlada ne pozove na odgovornost? Zamišljam si, da če bi finančni direktor nekega podjetja v zasebnem sektorju podobno slabo zastavil poslovno politiko, kot je Križanič ekonomsko politiko, bi ne bil samo odpuščen, ampak kužen za vsa podjetja v državi.

Nekaj ukrepov te vlade je bilo na mestu (denimo zgornja meja za socialne prispevke, davčne oprostitve in olajšave za Pomurje), vendar je to tako zelo majhen del celotnega portfelja ukrepov, da pomembnega učinka niti ni bilo moč pričakovati. Nekateri napovedani ukrepi (racionalizacija javne uprave skupaj z optimizacijo procesov in ureditev pol sivega trga študentskega dela) pa so se zaradi ideološke blaznosti, ki ima domovinsko pravico v tej koaliciji, izjalovili, še preden jim je bilo dano zaživeti.

Vztrajanje pri keynesianski ekonomski politiki (predvsem pri nevidnih multiplikatorjih državne potrošnje) skorajda štirideset let po tem, ko je to ekonomsko teorijo zavrnila realnost,

je najmanj bizarno, vztrajanje pri davčnem primežu, ki duši gospodarsko rast celo v času ekspanzije, pa je neumno.

Kot ekonomist, ki izvira iz klasične liberalne šole, ste seveda velik zagovornik svobodne iniciative in tržne ekonomije. Ob razpadanju države, ki jo pri nas posredno priznava že kar oblast sama, pa mnogim naraščajo ne le ideje po močnem keynesianskem pristopu v ekonomiji – torej močni vlogi države v gospodarstvu –, ampak že kar v smeri marksizma, komunističnega manifesta ...

To govori o blaznosti, ki prevladuje pri samih nosilcih ekonomske politike. Univerzalni temeljni dohodek (ali enosmerni, brezpogojni socialni transfer za vsakega prebivalca države), obsedenost z višanjem davkov (trošarine, nepremičninski davek, spomnite se tudi histerije, da je treba dvigniti DDV in obdavčiti družine brez otrok), obsesija z državnim proračunom, in ne proračuni državljanov, metanje denarja v bančni sistem, iskanje poslov in garancij za kolapsirana gradbena podjetja (katerih dejavnost naj bi imela nevidne multiplikativne učinke), vztrajanje pri kolektivnih pogodbah, po katerih se plačuje mimo kriterija produktivnosti in kakovosti dela, infinitezimalno nizka raven varčevanja v javni upravi itd. – vse to kaže, da ekonomsko politiko v času krize vodijo ljudje, ki lahko uspevajo le takrat, ko je denarja dovolj in je po njihovem mnenju ključno samo še vprašanje prerazdelitve tega denarja na interesne skupine, ne zavedajo pa se, da je treba kaj tudi ustvariti.

V tej državi že od leta 1946 poslušamo, kako bo zdaj zdaj propadel kapitalizem in kako prihaja socializem kot najpravičnejši družbeni red. Tudi če pustimo ob robu politično-ekonomske probleme, ki so inherentni socializmu, na njihovo žalost kapitalizem še ni propadel. Še več, noben njihov miselni eksperiment ne more biti dovolj dober, da ga vsilijo kot življenjsko vodilo svobodnim posameznikom, kar zagotovo predstavlja veliko frustracijo vsem tem »navdahnjencem«. Vsekakor pa je zelo naporno poslušati vse te profete groze, ki napovedujejo ne samo naravne in družbene kataklizme ter se zatekajo k neuspehim socialnim eksperimentom in degeneriranim znanstvenim programom, kot je marksizem, ampak prav religiozno trdijo, da se skorajda bliža konec sveta.

Da je Školjčeva skupina v letu 2010 v svojem strateškem pogledu kot ukrep za reševanje po njihovem mnenju svetovne kataklizme, ki prihaja s propadom kapitalizma, izpostavila nacionalizacijo zemlje, pove dosti o tem, kdo upravlja s to državo. In če moj kolega Mencinger napove bankrot ZDA za junij 2009, pa tega bankrota ni, on pa še vedno prodaja trditev o potrebi po keynesianski (celo socialistični) preobrazbi ekonomske politike, potem je jasno, da dlje, kot smo prišli, tako ali tako ne moremo.

Sicer pa je na moč zabavno gledati, kako togotno se trudijo ekonomisti in politiki, ki so ves čas upravljali z državo, dokazati, da je prišlo do kolapsa slovenskega razvojnega modela zaradi neoliberalizma. Je bilo kreditiranje tajkunskih prevzemov s strani NLB neoliberalno početje? Res? Nisem vedel, da je bil upravljalec banke – slovenska politična srenja – neoliberalen. Je bila programirana deprecijacija deviznega tečaja slovenskega tolarja, ki je leta generirala inflacijo, neoliberalna monetarna politika? Res? Torej sta Arhar in Gaspari neoliberalca? Je bila subvencionirana Mura tudi neoliberalna ideja? So bile morda kolektivne plače neoliberalna doktrina? Kdo so ti neoliberalci, ki so ustvarili krizo? Odgovor za profete groze je seveda Janša, ampak katere reforme pa so bile takrat tako neoliberalne? Jaz namreč reform sploh nisem zaznal.

Kaj se iz najdlje trajajoče utopije 20. stoletja lahko naučimo? Poleg tega, da je ne smemo ponavljati.

Bojim se, da teh lekcij Slovenci ne morejo sprejeti, saj v realnost, če že hočete kmečko logiko, enostavno nočejo verjeti. Tako socializem kot vse oblike fašizma so jasno pokazale, kaj vse je lahko narobe, če dobi vlada navdih, da bo po lastni podobi urejala državo, natančneje – življenje drugih. Vse vlade imajo podoben navdih: do zadnje podrobnosti se vtakniti v življenje državljanov, ga kar se da koordinirati, ko pa pride do pravne varnosti in enakosti pred zakonom, pa politična volja kolapsira. Ker enakosti pred zakonom ni – prav to je dokazala akcija proti elektro kartelu (ki se je postavljaj nad zakon, vse dokler državljani, in ne politika, nismo zahtevali doslednega izvajanja instrumentov pravne države) –, se ta država ne loči kaj dosti od Hitlerjeve Nemčije ali Stalinove Sovjetske zveze, razlika je mogoče le v magnitudi problema, ne pa tudi v njegovi pojavnosti.

Zdi se, da se je sedanja oblast znašla v pasti, ki jo je z veseljem postavljala prejšnji. Gre za povečano, celo predimenzionirano vlogo nekaterih sindikatov, ki so tudi iz ideoloških razlogov spodkopavali reformno ost prejšnje vlade; spomnimo se novembrskih protestov na Kongresnem trgu pred petimi leti, kjer so proti enotni davčni stopnji mahale tudi jugoslovanske države z zvezdo. Sedaj tako huronskih protestov sicer ni, so pa sindikati izkoristili svojo pozicijo, in zdi se, kot da vozijo po dvorišču zdaj tudi »svojo« vlado.

Žalostno je, da je prav te dni Janša skupaj s Semoličem podprl stavko sindikatov v javnem sektorju. Torej se strinja s tistimi, ki so razkrajali njegove reforme in ki so hoteli zanikati realnost. Ta jih je danes doletela prav zaradi tega, ker so takrat blokirali reforme. Ne morem verjeti, da interesne skupine, torej sindikati, ki niso nikoli voljeni in posledično nimajo mandata za kaj takega, kot sta sprejemanje zakonodaje in njena implementacija, lahko brez težav blokirajo na volitvah izbrane vlade in vsiljujejo svoje zahteve. To postavlja demokracijo v Sloveniji v zelo čudno luč. Namreč, lahko izvolite katerokoli vlado, ampak njeno delo bo blokirano s strani skupin, ki niso nikoli podvržene volilnemu procesu. Naravno vprašanje je, kako lahko nekdo, ki ga ne moreš voliti, oblikuje ekonomsko politiko? Je v tej točki ta naša družba kaj bolj drugačna od komunistične ali fašistične, kjer odločajo vsi razen državljanov.

Kako gledate na pokojninsko reformo, npr. drugi pokojninski steber?

Ni na kaj gledati, ker drugega stebra v resnici ni. Kar pa je, pa mislim, da bo imelo velike težave, ko bo prišlo do upokojevanj tistih, ki so v drugi steber vlagali. Predvsem zaradi tega, ker je vprašljivo, ali so bili vmesni donosi dovolj visoki, da bodo obljubljeni izplačali. Upamo lahko, da ne bo prišlo do enake težave kot pri prvem stebru, kjer je glavno vprašanje, ali je sploh dovolj ljudi, da se lahko izplača tiste, ki se upokojijo.

Pokojninska blagajna v Sloveniji je tipičen primer piramidne igre, nič drugačen kot *catch the cash* ali *finanzas forex* in deluje mimo ekonomske realnosti, saj je izplačil dovolj le, če v tak sistem vstopi več ljudi, kot jih iz njega izstopi. Upoštevajoč dejstvo, da petino vseh sredstev za pokojnine danes pride neposredno iz državnega proračuna, je očitno, da je pokojninski sistem že tako skrahiran, da se ne more več financirati iz prispevkov za pokojninsko zavarovanje, ampak je zanje potrebno dodatno izčrpavati posameznike in podjetja. Povedano drugače – poleg prispevkov za pokojninsko zavarovanje vsakič, ko recimo

kupite kruh, plačate petino pripadajočega DDV še za pokojnine; seveda ne vaše, ampak tistih, ki so trenutno upokojeni. To ni vzdržen sistem, kaj šele solidaren.

Nekateri zdravniki so redki, če ne edini javni poklic, ko osnovno delo, za katerega se je posameznik izobrazil na državni univerzi in v državnem UKC, nadaljuje popoldne še v zasebni praksi. Je to le manjša anomalija slovenskega zdravstva?

Zdravstvo je začelo razpadati skorajda do dneva natančno, kot sem napovedal pred dvema letoma. Gre za najbolj cehovsko organiziran del družbe, ki se upira vsem rešitvam, ki ne gredo v smeri povečevanja njihovih rent. Seveda gre v prvi vrsti za tiste izbrane zdravnike, ki jim položaj to omogoča. Težav v zdravstvu pa je še več, tako na področju lekarništva, veletrgovine z zdravili, zavarovalništva itd. Gre za brezupno področje, ki ga čaka zelo boleča tranzicija v realnost ali pa sesutje. Dvojne plače, visoke urne postavke za dežurstva, nenormalno opravljeno število ur, hkratno delo v javni in zasebni praksi, izostajanje iz službe, nizka produktivnost dela zdravnikov, bizarni izobraževalni seminarji na eksotičnih lokacijah, zbornice, ki nadzorujejo same sebe, itd. – vse to kaže ne samo na sistemske nedoslednosti, ampak tudi na moralno obubožanost dela zdravniškega ceha.

Pred nekaj dnevi je izšel roman Mihaela Brejca, ki v sicer literarnem okviru razkriva ključno počelo, ki je partijski kliki konec osemdesetih let omogočilo preživetje ob zlomu komunizma in ponovno vladanje oz. kontinuiteto. Gre za umazan udbovski denar. Brejc namreč piše o tihotapljenju mamil s strani SDV in zbiranje deviz iz teh poslov na računih v tujini. Nekateri menijo, da ta denar še vedno krmari Slovenijo oz. da je tudi v nekaterih režimu najbolj zvestih medijih. Vaš komentar?

Za denar ne vem, ker so se nekateri zelo potrudili, da se zgodba ne bi nikoli razjasnila, zato je postalo očitno, da razen če ne bo nobenega udbovskega skesanca, se bo zgodba transformirala v urbani mit. Navsezadnje pa zmagoviti udbovski mreži ne bi smelo biti nič hudega, tudi če do tega denarja niso prišli, saj je za njihovimi potezami bržčas vedno in brezpogojno stala kaka državna ali paradržavna finančna institucija. **Popolnoma jasno pa je, katera je trenutno daleč najmočnejša mreža v Sloveniji. Gre za stare udbovce, ki so si na**

račun starih povezav, ki so preživele privatizacijo, in na podlagi informacij, ki so jih imeli, zgradili svoj gnusni imperij.

Zanimivo je, da so ti stari fantje ohranili svoje metode delovanja. Tu se sliši, kako so nekega urednika privili na podlagi njegovega nekdanjega dosjeja, tam je spet pravnik, ki ga izsiljujejo z informacijami iz njegovega osebnega življenja, pojavi se kak novinar, ki mu podtikajo lažne informacije, da bi dosegli njegovo diskreditacijo, nekoga spet ustrahujejo z občasnim sledenjem itd. Da sploh ne omenjam, koliko slovenskih podjetnikov mora dvajset let po padcu komunizma shranjevati telefonske številke najbolj obskurnih partijcev samo zato, ker vedo, da do resnega posla ne bodo prišli, če jim ga ti fantje ne bodo odobrili.

Ti fantje, čeprav že tako stari, da se o njih šušlja kot o generaciji v plenicah, še dolgo ne bodo kar izginili, saj je povprečen nadobudni udbaš, začetnik iz leta 1990, danes star kvečjemu kakih 45 let, torej v odlični fizični in psihični kondiciji; vsi, ki bi radi delali velike posle v tej državi, pa dobesedno klečeplazijo pred njimi in jih tako držijo pri življenju.

Po mojih informacijah je del udbovske klike danes zaposlen v različnih podjetjih, ki se ukvarjajo z varnostjo in analizo informacij, del jih v zasebnih ali paradržavnih podjetjih skrbi za varnost, logistiko, sodelovanje z Balkanom ali pa celo nosijo naziv svetovalci za podjetništvo in finance.

Prihaja do neplačevanja in odslavljanja predvsem tujih delavcev, v bistvu že kar do systemskega izkoriščanja, kakršnega ni bilo niti v 19. stoletju. Ob rezultatih takega dela pa se kljub vedenju o tem uprizarjajo otvoritve športnih parkov, kjer paradira aktualna slovenska vrhuška, pomešana z nekdanjo partijsko. Kaj se nam dogaja? Kakšno diagnozo bi dali vsemu skupaj z vidika vrednot?

Rekel bi, da vse skupaj niti ni toliko v problemu vrednot, kot je v odsotnosti samospoštovanja državljanov, ki dopuščajo, da se z njimi lahko počne karkoli. Bolestna servilnost in apatičnost, ki mejita na psihopatologijo, sta tisto, kar omogoča najbolj pokvarjenim mrežam v tej državi, da neovirano delujejo.